

Mossèn Cinto i la prosa catalana moderna

El balanç del centenari de la mort de Jacint Verdaguer no ha estat magre. Una aportació cabdal n'ha estat l'edició del volum que recull, d'acord amb el pla previst de "Totes les obres", la producció integral de la seva prosa. A cura de Joaquim Molas i d'Isidor Cònsul, ha comptat amb la col·laboració de Lluïsa Plans i Girabalt, d'Andreu Bosch i Rodoreda i de Francesc Codina.

En la introducció que encapçala el volum, Joaquim Molas comença dient que aquesta edició "va destinada al que se suposa que és el públic 'natural' d'un escriptor, és a dir: al format pels lectors que llegeixen pel simple goig, o per la simple necessitat de llegir i demanen més: exigeixen llegir el text 'escrit' per l'autor, no el 'cosificat', amb el temps, per una tradició d'editors i d'impressors no sempre prou escrupolosos".

Verdaguer mai no deixava de tornar a mirar, de corregir i de reajustar tot el que escrivia i publicava. N'ha quedat als arxius i biblioteques un gran material, en diferents estats o estadis d'elaboració. En aquesta edició, s'ha seguit el criteri, diu en Molas, d'incloure-hi el text "acabat", tal com l'escriptor el va deixar finalment. Així i tot, en forma d'apèndix, s'han recuperat alguns projectes frustrats o esborranys bastant elaborats, però que són llegibles.

Sobre la base, doncs, de les edicions crítiques d'alguns llibres, la consulta i examen dels manuscrits, s'ha construït aquest volum, que conté tota la producció en prosa de Verdaguer —la producció periodística, la correspondència privada, les recerques folklòriques de la maduresa i el bloc de discursos i pròlegs.

Josep Maria de Sagarra, en el preciós llibret que va escriure sobre Verdaguer, dibuixa la història de la recepció de l'escriptor entre el públic i els homes de lletres en la primera meitat del segle XX. Per una raó particular, personal. Sagarra n'és un testimoni excepcional, ja que la seua relació amb l'obra començà ben aviat, quan era un nen i mai no deixà d'acompanyar-lo al llarg de la seua vida. Dels seus primers entusiasmes pels versos verdaguerians, però, passà a una etapa de desafecte compar-

tit pels seus contemporanis lletraferits. La davallada del poeta va tenir com a contrapès la recuperació del prosista. El 1919, Joaquim Folguera afirmava que Verdaguer més que un poeta era un excel·lent prosista. No obstant això, pocs anys després l'*opus* en vers va tornar a ocupar la posició perduda, però ara, de la mà del mateix Sagarra, de Carles Riba i altres més, ho va fer des de criteris més exigents i selectius. Paral·lelament la prosa va continuar pujant de valor, alhora que s'editaven textos inèdits de prou interès.

A més de l'atenció que tornà a despertar la figura i l'obra de Verdaguer, cal dir que tant el poeta com el prosista van influir en els escriptors de la generació de Sagarra. Pel que fa a la prosa, ho va subratllar rotundament Josep Pla: "Després, hi ha la prosa de Verdaguer, insuperada, magnífica." Llegint aquesta ratlla un no pot deixar de sentir-hi com un ressò del famós mot de Boileau, "*Enfin Malherbe vint...*", que marcava el punt de perfecció a què havia arribat la poesia francesa amb aquest poeta. És això el que venia a dir Pla de l'autor del *Dietari d'un peregrí a Terra Santa*, a propòsit de la prosa catalana moderna. "Per saber escriure una mica el català s'ha de llegir constantment la prosa de Verdaguer."

Paradoxalment, però, resulta que mossèn Cinto es considerava només poeta, i confessava les grans dificultats que tenia com a prosista. "No em veig amb cor —escriu a Jaume Collell el 1878— d'escriure res de prosa, atrafegat com estic i sent-me tan difícil com saps." Quan diu això, Verdaguer ha passat ja la ratlla dels trenta anys i s'ha limitat a fabricar, només, uns pocs discursos, tot i que s'hi troba el de la Font del Desmai, que expressa el programa

romàntic del grup de l'Esbart. Tanmateix, ben aviat, ja des de principis de la dècada dels vuitanta, agafa empenta la seua producció en prosa —pròlegs, discursos, necrològiques, ressenyes, etc.—, en què manifesta els mites i l'esperit de la Renaixença, o formula els ideals de la poesia, que enfronta a la francesa o a la nòrdica, fruit del pecat i del nihilisme, o escriu notes de lectura... Sobretot, publica articles de viatges, *Excursions i viatges* i *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, que apareixen recollits en forma de llibre, el 1887 i el 1889 respectivament. En aquests articles, el joc retòric que hi ha en el bloc historicista o literari no domina ja els dos reculls. El viatge a Terra Santa es presentava, en principi, a inflar els textos. Verdaguer es commou, "llegint", com diu, els Evangelis en els llocs sagrats mateixos que en van ser l'escenari. La càrrega emocional, però, no desequilibra la seua escriptura, i la manté en tensió, natural i atenta a la realitat que veu —social, geogràfica, humana—. Té les característiques d'un reportatge en forma de dietari, com l'altre recull.

I és que Verdaguer, fins i tot quan és més "retòric" i ideològic, no resulta fatigant o buit. La seua retòrica està gairebé sempre animada, encesa, de vegades, pel seu foc interior, i sempre té un toc autèntic, sincer, que la manté vàlida i viva. Aquesta nota dominant es troba també, més o menys despulada de grandiloqüència, en la seua producció periodística —aplegada en aquest volum amb el títol de *Lo cornamusaire i altres proses*— en les *Rondalles*, narracions recollides de primera mà i escrites amb senzillesa, sense afegits ni ornaments. Concís, també, és l'*Epistolari*, que, segons Joaquim Molas, és, d'una banda, una "radiografia de la seua vida diària" i, de l'altra, "la radiografia, ni que sigui en frases soltes, dels seus estats d'ànim, del seu degig de solitud, i de les seues convic-

Retrat de Jacint Verdaguer a la Font del Desmai (Osona), a la seva època d'estudiant. La pintura és de Maria Picó.

cions més profundes". Cronològicament les cartes estan datades entre el 1865 i el 1902.

Ara bé, el centre de gravetat de l'obra en prosa de Verdaguer es troba en les dues sèries d'articles d'*En defensa pròpia*. Es tracta d'un document autobiogràfic excepcional, d'un patetisme i d'una lucidesa impressionants. La primera sèrie —"Un sacerdot calumniat", 1895— té caràcter autobiogràfic, i la segona —"Un sacerdot perseguit", 1897—, polèmic (en aquesta edició s'hi han afegit uns quants esborranys que no arribà a publicar). Totes dues constitueixen un bloc de proses sense fissures, compacte, i ben tallat i travat. Aquell Verdaguer que es queixava de les "dificultats" que tenia amb la prosa, que, a més, vivia en el context de l'embafadora retòrica renaixentista, de què va aconseguir, però, escapar amb els seus dietaris de viatges, ara es revela com un prosista poderós, profundament motivat pel seu "cas". Un cas que s'ha comparat a l'afer Dreyfus, si

més no perquè tots dos van dividir, violentament i tot, l'opinió pública. Però hi va haver una diferència essencial. Mentre que l'escàndol, en el cas francès, el va provocar un manifest de Zola, *J'accuse*, en el de mossèn Cinto no hi va haver ningú que assumís aquest paper. Va ser ell mateix qui va fer, alhora, d'acusador dels qui considerava que el calumniaven i perseguien, i de defensor de la seua innocència. Si, d'una banda, s'encarava amb el marquès de Comillas, sentint-s'hi tractat com ho va ser el Tasso pel seu príncep, de l'altra se sentia injustament tractat pel seu bisbe, que arribà a prohibir-li dir missa. Es veia destruït com a sacerdot, com a home i com a poeta, tres aspectes de la seua personalitat que ell vivia en una absoluta unitat. En resulta un paper insòlit si tenim en compte no sols la situació de la prosa catalana en aquells anys, sinó també el context sociocultural,

ideològic i moral, en què es movia. Ho és per la seua complexitat i intensitat. Hi trobem una retòrica commovedora, amb un llenguatge que recorda el dels Salms o el dels Evangelis de la Passió —que ell viu en un contrapunt humil amb la de Jesús—, o que es regira amb frases colpidores de la parla del poble: "Però amb quin drap brut se'm voldria rentar de cara?", per exemple. Se serveix, a més, d'una dialèctica contundent, amb algun sil·logisme i tot.

Josep M. de Sagarra afirma que Verdaguer "escriu amb una lucidesa que fa por". Com a "secretari de la llengua" que ha estat considerat, es trobava en bones condicions per fer de secretari d'ell mateix i parlar de la seua dramàtica experiència, motivada, en el fons, per la seua creença en l'"omnipotència de la caritat", com ell mateix diu. I de la paraula. En va deixar constància en aquestes pàgines increïbles.

Josep Iborra